NO NOS DEJES CAER EN LA TENTACIÓN..., O GREŞEALĂ DE TRADUCERE ÎN *TATĂL NOSTRU* SPANIOL?

GUSTAVO ADOLFO LORÍA RIVEL

Singura rugăciune pe care însuşi Iisus a transmis-o discipolilor săi – *Tatăl nostru* – este probabil coloana vertebrală şi esenţa religiei creştine. Tocmai de aceea, nu ne aşteptăm la devieri semnificative în traducerile sale şi, mai ales, când este vorba de traduceri în limbile cu o bogată tradiţie creştină, ca de exemplu, limba spaniolă. Totuşi, asemenea devieri de sens există şi acest articol se referă la una dintre ele, pe care o găsim în versiunea spaniolă a *Tatălui nostru*.

În traducerea lui Reina-Valera din 1569 putem citi: *y no nos dejes caer en la tentación*... (şi nu ne lăsa să cădem în ispită...), ceea ce deosebeşte versiunea spaniolă de toate celelalte pe care le-am întâlnit vreodată. Acest lucru sună ciudat, mai ales dacă ne gândim la abisul teologic care desparte „şi nu ne duce pe noi în ispită..." de „şi nu ne lăsa să cădem în ispită...". În primul caz Dumnezeu îl duce pe om în ispită, în timp ce, în al doilea caz, omul este cel care, din proprie iniţiativă, se îndreaptă spre ispită şi Dumnezeu poate doar să-l oprească sau să-l lase să cadă în ea. Această deviere s-a strecurat în toate cărţile de rugăciuni în spaniolă, fără să găsească nici un fel de obiecţie din partea cenzorilor bisericeşti, care nu s-au îndoit să-i acorde *nihil obstat*. Bineînţeles, din perspectiva creştinismului modern, imaginea Dumnezeului care ne poate duce în ispită nu este prea mângâietoare şi de aceea probabil cenzorii bisericeşti nu au dorit să corecteze devierea de care ne ocupăm. Oricum, în versurile revizuite ale traducerii Reina-Valera s-a corectat acest verset, înlocuindu-l cu *no nos metas en la tentación*..., adică „nu ne băga în ispită...", ceea ce îl apropie de toate celelalte versiuni, inclusiv de originalul grecesc.

Problema cauzei acestei devieri este destul de complexă şi cere de la noi o abordare interdisciplinară, care trebuie să ia în considerare argumente lingvistice, istorice şi teologice.

Primul pas în acest fel de cercetare este stabilirea formei „originare". În cazul de faţă lucrul acesta este cu neputinţă, fiindcă originalul aramaic sau, mai puţin probabil, cel ebraic s-a pierdut (sau cel puţin aşa credem noi). Probabil, toate traducerile actuale au fost făcute, mijlocit sau nemijlocit, după versiunea grecească (Mt. 6:9-13, Lc.11:2-4). În această versiune putem citi: **καί μή εισενέγκης ημας εις πειρασμόν**. Aici sensul cuvântului **εισενέγκης** este foarte clar, căci acesta este compus din verbul **φέρω** „a purta, a duce" şi prefixul verbal **εισ-**, cu sensul „înspre" (**εις** <***ενς** < **εν** + **σε**). Aşadar, sensul etimologic al verbului **εισφέρω** este

BDD-A1341 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:04 UTC)

„a duce înspre", „a duce în", „a induce". Versiunea greacească, prin urmare, trebuie tradusă: „nu ne duce pe noi în ispită..." şi în nici un caz „nu le lăsa să cădem în ispită...".

Alte traduceri vechi merg în aceeaşi direcţie. Versiunea latină a *Vulgatei: et ne nos inducas in tenptationem...* este o traducere fidelă din greacă, unde *in-* corespunde prefixului grecesc εισ- „înspre" şi verbul *duco* este echivalentul latin al verbului grecesc φέρω „a purta, a duce". În slava bisericească putem citi и не вьведи насъ во искоушениѣ, unde verbul вьвести este alcătuit din prefixul в-, cu sensul „în, înspre" şi вести „a duce". Tot aşa este în coptă unde avem, în versiunea bohairică, ⲟⲩⲟⲗ ⲙⲡⲉⲣⲉⲛⲧⲉⲛ ⲉⲃⲟⲩⲛ ⲉⲡⲓⲣⲁⲥⲙⲟⲥ..., unde locuţiunea verbală ⲙⲡⲉⲣⲉⲛⲧⲉⲛ ⲉⲃⲟⲩⲛ este compusă din imperativul negativ al verbului *mi* „a aduce, a duce" şi de adverbul ⲉⲃⲟⲩⲛ „înspre". Putem ajunge la aceleaşi concluzii după examinarea oricărei traduceri vechi a *Tatălui nostru*. Este firesc să ne punem întrebarea: de ce traducerea spaniolă a *Tatălui nostru* diferă faţă de toate celelalte?

Un posibil răspuns cred că l-am găsit atunci când m-am uitat la traducerile *Tatălui nostru* în arabă şi siriacă. Amândouă limbile sunt semite, dintre care cea din urmă este un dialect al limbii pe care Iisus a vorbit-o – aramaică. În versiunea siriacă găsim لتعصطا لاجلا /wə lo ta?lan lə-nesyuno.../, unde verbul لاجلا /ta?lan/ este o forma sufixată de *afel* a radicalului ܥܠ/?ll/ „a intra". Forma *afel* are în siriacă valoare cauzativă şi, de aceea, verbul ܐܥܠ /a?el/ poate fi tradus: „a face să intre", „a introduce" sau „a duce în" (a fost o primă ipoteză de lucru). În arabă am găsit o situaţie foarte asemănătoare. Acolo putem citi: وَلَا تُدْخِلْنَا فِي تَجْرِبَةٍ /wa la tudxilna fi tajribatin/, unde verbul تُدْخِلْنَا /tudxilna/ este forma *majzuwm* sufixată a unui verb de grupa a patra a radicalului دَخَلَ/daxala/ „a intra". Forma a patra are, în arabă, valoare cauzativă şi corespunde formelor *shafel / afel* din aramaică şi formei *hifil* din ebraică. De aceea, verbul أَدْخَلَ /'adxala/, măcar în aparenţă, ar însemna „a face să intre", „a introduce" sau „a duce în".

Am spus „măcar în aparenţă", căci, de fapt, cauzativul semit poate fi de voliţionalitate înaltă sau scăzută. De exemplu, în arabă, verbul cauzativ أَسْقَطَ /'asqata/poate fi tradus: „a doborî", „a face să cadă" (voliţionalitate înaltă), dar şi „a lăsa să cadă"; „a omite" (voliţionalitate scăzută). Un alt exemplu este verbul أَمَرَّ /'amarra/, care poate fi tradus: „a face să treacă" (voliţionalitate înaltă), dar şi „a lăsa să treacă" (voliţionalitate scăzută). Putem afirma că, în general, cauzativul semit are un sens mai larg care ar include atât ideea de „a face ca cineva să facă ceva", cât şi pe aceea de „a lăsa ca cineva să facă ceva". Lucrul acesta ar însemna că forma verbală siriacă لاجلا/ta?lan/, precum şi cea arabă تُدْخِلْنَا/tudxilna/, ar putea fi traduse ca „a face să intrăm", „a ne duce în", dar şi ca „a ne lăsa să intrăm". De fapt, toată

BDD-A1341 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:04 UTC)

problema teologică se reduce la gradul de voliţionalitate, căci, atunci când spunem: „şi nu ne duce pe noi în ispită" voliţionalitatea este înaltă, în timp ce, atunci când spunem „nu ne lăsa să cădem în ispită", voliţionalitatea este scăzută.

Atunci mi-am dat seama de ceea ce, poate într-o anumită măsură, a stat la baza acestei devieri în *Tatăl nostru* spaniol. Este foarte posibil ca traducerea Reina-Valera a *Tatălui nostru* să fi fost influenţată de o traducere anterioară, făcută din limba arabă. Acest lucru n-ar fi ciudat deloc, căci este bine ştiut că timp de opt secole limba arabă a ocupat un loc de frunte în societatea spaniolă şi că, în aceeaşi epocă, creştini şi iudei plăteau tribut pentru a-şi păstra religia. Bineînţeles, creştinii de atunci nu erau numai spanioli, ci şi vorbitori de arabă (nestorieni şi copţi) veniţi din alte ţări musulmane. Se ştie, de asemenea, că limba intelectualităţii sefarde era araba şi că aproape toate operele lui Maimonide au fost scrise în această limbă. În asemenea condiţii, repet, nu ar fi ciudat ca versiuni arabe ale *Tatălui nostru* să fi circulat atunci prin Spania. Cel puţin este limpede că, într-o Spanie musulmană, unde limba administrativă şi culturală era araba, versiunile *Tatălui nostru* în această limbă au putut avea o influenţă mai mare decât versiunea greacească şi cea latină.

Din punct de vedere teologic trebuie să ne punem întrebarea: „este posibil ca Dumnezeu să ne ducă în ispită sau El doar ne lasă să cădem în ispită, dacă aşa vrem? Iudaismul tinde spre cea de a doua părere, deşi găsim exemple în care Dumnezeu, prin punerea la încercare, îl duce pe om în pericolul de a păcătui. Cel mai elocvent exemplu este *Cartea lui Iov*, în care Dumnezeu îi permite, explicit, lui Satana să-l lovească pe Iov, făcând astfel ca acesta din urmă să fie ispitit să comită două păcate foarte grave: blasfemia şi lepădarea de Dumnezeu. În cele din urmă, însă, credinţa lui Iov învinge şi Dumnezeu îl răsplăteşte. Imaginea unui Dumnezeu care întunecă mintea celor nedrepţi (o formă evidentă de a duce pe cineva în ispită) o găsim în *Cartea lui Isaia*, unde Dumnezeu se adresează lui Isaia în felul următor:

וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל-תָּבִינוּ
וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל-תֵּדָעוּ׃ הַשְׁמֵן לֵב-הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו
הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן-יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו פֶּן-
יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וְשָׁב
וְרָפָא לוֹ׃

adică „şi a spus: du-te! Şi spune acestui popor!: ascultaţi! şi nu înţelegeţi!, vedeţi! şi nu pricepeţi!, îngroaşă inima acestui popor!, îngreunează urechile lui!, închide ochii lui!, ca să nu vadă ochii lui, ca să nu audă urechile lui, ca să nu priceapă inima lui, ca să nu revină, ca să nu se mântuiască" (Is. 6:9 – 10. Traducere proprie. Traducerea românească diferă de originalul ebraic. Toate formele verbale urmate de semnul de exclamare /!/ sunt imperative). Religia creştină pare să fi optat clar, încă din epoca apostolilor, pentru un Dumnezeu care nu duce pe oameni în ispită, ci doar îi lasă pe oameni să păcătuiască, dacă aşa vor. În epistola sobornicească a Sfântului Apostol Iacov 1:13 se spune „Nimeni să nu zică, atunci când este ispitit:

BDD-A1341 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:04 UTC)

De la Dumnezeu sunt ispitit, pentru că Dumnezeu nu poate să fie ispitit de rele şi El însuşi nu ispiteşte pe nimeni". Tocmai, din cauză că religia creştină a respins, din epoca apostolilor, posibilitatea ca Dumnezeu să ispitească pe cineva, acest pasaj al *Tatălui nostru* a fost obiect al multor comentarii. În cartea *Rugăciunea domnească* a Sfântului Teofan Zăvorâtul se enumeră 11 comentarii ale Sfinţilor Părinţi ai Bisericii despre versetul amintit. Tertulian, Sfântul Grigore din Nyssa, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Augustin şi alţii îl interpretează ca „nu îngădui, Doamne, să fim duşi în ispită". Doar Sfântul Ciprian al Cartaginei se îndepărtează de linia generală atunci când spune că „prin această cerere se arată că vrăjmaşul nu poate să ne facă nimic dacă Dumnezeu nu îngăduie, pentru ca în acest chip să ne vadă îndreptaţi spre El"; adică Dumnezeu nu ispiteşte, dar îi îngăduie vrăjmaşului s-o facă. Oricum ar fi, toate cele spuse mai sus arată consternarea pe care i-a produs-o creştinismului, de-a lungul timpului, propoziţia „...şi nu ne duce pe noi în ispită...". În religia musulmană s-a dezvoltat ideea după care Dumnezeu pedepseşte pe păcătoşi rătăcindu-i, întunecându-le mintea. De exemplu, în *Coran*, în Sura a Şasea (a Vitelor), verset 39, putem citi: „Cei ce ţin de mincinoase semnele Noastre sunt surzi şi muţi. Dumnezeu pe cine voieşte îl duce în rătăcire şi pe cine voieşte îl duce pe drum drept". Imaginea unui Dumnezeu care îi întunecă mintea omului este prezentă şi la Herodot: „Iar împăratul, îi luă Dumnezău mintea şi arătă pre ocna casăi soarili" (DLR VI, s.v. minte, p. 464) şi, lucru foarte interesant, în folclorul românesc. În acest sens, trebuie amintite următoarele expresii: „Când vrea Dumnezeu să piardă pe om, mai întâi îi ia minţile" (Zanne, VI, p. 659), „Deade pre ei Dumnezeu întru neispitiţi să facî nedestoinicii" (Gaster, *Chrestomaţie română*), „În ziua de moşi se cearcă lut pe lut şi Dumnezeu râde de toţi" (Zanne, I, p. 49), „Copilul rău, blestemul lui Dumnezeu" (Zanne, II, p. 85), „A dat Dumnezeu şi boale, dar a lăsat şi leacuri" (Zanne, II, p. 494), „Omul însemnat de Dumnezeu e dracul în picioare" (Zanne, II, p. 588), „Când dă Dumnezeu dă, iar când ia, apoi ia şi cenuşa din vatră" (Zanne, VI, p.651).

Trecem acum la următoarea întrebare: dacă cultura arabă era atât de puternică în Spania, şi chiar a reuşit să influenţeze versiunea spaniolă a *Tatălui nostru*, atunci de ce nu s-a impus şi versiunea islamică a unui Dumnezeu care „pe cine voieşte îl duce în rătăcire"? De ar fi fost aşa, atunci şi spaniolii ar spune „...şi nu ne duce pe noi în ispită...", căci tocmai această citire se potriveşte mentalităţii musulmane. Răspunsul, probabil, se poate găsi în dorinţa creştinilor de a-şi păstra identitatea şi individualitatea într-un mediu islamizat. Creştinii spanioli au ales, aşadar, citirea care îi deosebea de musulmani şi de mentalitatea lor, traducând وَلَا تُدْخِلْنَا فِي تَجْرِبَة /wa la tudxilna tajribatin/: „nu ne lăsa să cădem în ispită". Prin urmare, influenţa arabă asupra *Tatălui nostru* spaniol a fost numai de natură lingvistică, căci în aceasta se reflectă ambiguitatea cauzativului semit; dar, atunci când creştinii spanioli au trebuit să aleagă între o interpretare şi cealaltă, au ales ceea ce îi deosebea de musulmani şi apăra identitatea lor.

BDD-A1341 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:04 UTC)

În sfârşit, care din aceste două interpretări a fost cea corectă?, adică pe care dintre ele Iisus le-a avut în vedere atunci când a formulat *Tatăl nostru?* Mai întâi de toate, nu trebuie să uităm că *Tatăl nostru* a fost redactat în limba aramaică, pe vremea lui Iisus limba vorbită de popor. Este mult mai puţin probabil ca *Tatăl nostru* să fi fost formulat în ebraică, cu statut de limbă cultă şi, practic, de neînţeles pentru popor. În orice caz, structura celor două limbi este foarte asemănătoare, amândouă fiind limbi semite. De fapt este greu de crezut că actualii creştini siriaci, urmaşi ai Bisericii iudeo-creştine a lui Iacov, fratele Domnului, au trebuit să traducă textul *Tatăl nostru* din greacă, în loc să-l păstreze într-o versiune uşor modificată a originalului aramaic. Să nu uităm că limba aramaică nu a murit niciodată şi că încă se vorbeşte în arii foarte restrânse în Orientul Mijlociu şi în Caucaz. Dacă *Tatăl nostru* siriac a fost tradus în totalitate din greacă, fără nici o influenţă din partea originalului aramaic, atunci ar trebui să acceptăm că, ori creştinismul, ori limba aramaică au suferit o mare discontinuitate în zonele mai sus amintite. Acest lucru este probabil fals. De aceea este foarte posibil ca originalul *Tatălui nostru* să fi semănat cu *Tatăl nostru* siriac. Dacă a fost aşa, atunci cuvântul folosit de Iisus ca să spună „nu ne duce în...", ar putea fi תְּעֲלֵנָא /ta?eilna/ (corespondent în aramaica biblică a cuvântului לָּבֶל/ta?lan/), care, după cum ştim, este ambiguu. De aceea este foarte greu de ştiut cu exactitate ce a vrut să spună Iisus. Ştim că Iisus a fost iudeu şi bun cunoscător al Torei. Ştim că religia iudaică tinde mai mult spre imaginea omului care caută de bună voie ispita, decât spre imaginea Dumnezeului care întunecă mintea şi rătăceşte pe cei răi. Ştim că modelul din urmă, totuşi, nu este absolut străin iudaismului. Mi se pare mai prudent să gândim că, dacă într-adevăr Iisus a folosit cauzativul תְּעֲלֵנָא /ta?eilna/, gândul său cuprindea atât conceptul de „a ne lăsa să cădem în", cât şi pe cel de „a ne duce în".

BIBLIOGRAFIE

Abbot-Smith, G., *A manual Greek lexicon of the New Testament*, Edinburgh, T&T Clark Publishers, 1954.

Baranov, Kh. G., *Arabsko/russkij slovar'*, Moskva, Izdatel'stvo russkij jazyk, 1989.

Biblia sau Sfânta Scriptură, Bucureşti, Institutul Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1968.

Ditiqo khadto dĕ-maron Yeshu' Masikho (Biblia siriacă), Stuttgart, United Bible Societies, Stuttgart, 1994.

Esrim ve arba' sifrei ha.kodesh (Biblia ebraică), Middx, The Society for distributing Hebrew Scriptures,.

The Greek New Testament, Third Edition, United Bible Societies, *sine loco*, 1975.

Rosenthal F., *A grammar of Biblical Aramaic*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz Publishers, 1983.

Santa Biblia (Biblia spaniolă), Sociedades Biblicas Unidas, *sine loco*, 1960.

Sausen A., *Rezad Siempre* (Carte de rugăciuni în limba spaniolă), New-York, Catholic Books Publishing Co., 1940.

Sf. Teofan Zăvorâtul, *Rugăciunea domnească*, Oradea, Editura Anastasia, 1997.

Thayer, J. H., *Greek-English lexicon of the New Testament* (being Grimm Wilke's Clavis Novi Testamenti, translated and revised), Lafayette, APRA Publishers, 1979.

BDD-A1341 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:04 UTC)

Vejsman, A. D., *Grečesko-russkij slovar'*, Moskov, 1991 (reprint al celei de a cincea ediţii, Sankt Peterburg, 1899).
Zanne, I. A., *Proverbele românilor*, vol. I–X, Bucureşti, 1895–1912.

NO NOS DEJES CAER EN LA TENTACIÓN... UN ERROR DE TRADUCCIÓN EN EL *PADRE NUESTRO* ESPAÑOL?

RESUMEN

El presente artículo trata sobre una diferencia fundamental entre la versión española del *Padre nuestro*, por un lado, y el „original" griego y todas las versiones antiguas (latina, copta, eslava, etc.) por el otro. En español se dice „no nos dejes caer en la tentación...", mientras que en los otros idiomas se dice „no nos induzcas en la tentación".

El autor atribuye dicha desviación en el texto español a la posible influencia de una hipotética traducción anterior, hecha a partir del árabe. Tal suposición se basa en el hecho que, en árabe y siriaco, „no nos dejes caer" se expresa con un verbo causativo, el cual puede tener doble valencia, de „alta volicionalidad" y de „baja volicionalidad". Por ello, al traducir del árabe, podríamos obtener ambas variantes: „no nos induzcas" y „no nos dejes caer". Se analizan, igualmente, aspectos históricos y teológicos del problema.

Facultatea de Litere
Universitatea „Al. I. Cuza"
Iaşi, Bulevardul Copou, nr. 11

BDD-A1341 © 1994-1998 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 17:12:04 UTC)